

NUVELA
-ALEXANDRU LAPUSNEANUL -
COMENTARIU

Cea mai valoroasa nuvela istorica , intitulata " Alexandru Lapusneanul " a fost publicata in anul 1890 in primul numar al revistei " Dacia literara" de catre Costache Negruzzi .

Dupa cum arata si titlul nuvelei , autorul isi propune sa scoata in relief cu toata vigoarea , figura impresionanta a acestui domnitor , personalitatea lui complexa si controversata .

Fiind o opera epica , modul de expunere predominant este naratiunea , prin intermediul careia autorul relateaza un sir de intamplari , incepand cu sosira in tara inaintea celei de-a doua domnii si terminand cu moartea sa tragica . Ca in orice opera epica , spatiul si timpul actiunii sunt bine precizate , intamplarile petrecandu-se fie in apropiere de Tecuci , fie la curtea domneasca , in biserica sau in Cetatea Hotinului , de-a lungul intregii sale domnii . Relatarea faptelor se face la persoana a III-a si in mod obiectiv , de aceea autorul isi permite rareori sa exprime un punct de vedere personal (si atunci face o mare retinere) , putine fiind chiar abaterile de la consemnarile cronicii care i-a servit drept izvor .

Intamplarile narate si personajele care participa la actiune constituie subiectul nuvelei riguros structurat in patru parti precedate de cate un moto .

Prima parte avand motoul " Daca voi nu ma vreti eu va vreau " , constituie expozitiunea nuvelei si Lapusneanul sosind in tara cu ajutor turcesc pentru a-l inlatura pe Tomsa si a ocupa din nou tronul Moldovei . El este intampinat de vornicul Motoc , de postelnicul Veverita , de spatarul Spancioc Si de Stroici , care-i cer lui Alexandru Lapusneanul sa se inapoieze , caci poporul nu-l vrea si nu-l iubeste . Hotarat sa puna ordine in tara si sa-I pedepseasca pe boierii lacomi si tradatori , domnitorul respinge categoric pretentiile celor patru boieri si promite ca va mantui tara .

Vazand atitudinea intrasigenta a lui Lapusneanul , Motoc isi schimba optiunea , ii cere iertare si, ipocrit , il sfatuieste pe domnitor sa intre in tara doar cu oastea pamanteana . Totodata , el il asigura de ajutorul multora dintre boieri . Intelegand intentiile vornicului , domnitorul ii spune sincer parerea sa , dar ii fagaduieste ca va ucide , insinuand ca ii este trebuit ca sa se usureze de blestemele norodului . Aceasta prima parte contine si intriga actiunii , deoarece , pe langa conflictul declarat deschis dintre domnitor si boieri , este precizata si hotararea lui Lapusneanul de a izbavi tara de toate relele .

Partea a doua , cu motoul "Ai sa dai seama , Doamna ! " contine desfasurarea actiunii , intrucat cuprinde intamplarile determinate de urcarea lui Lapusneanul pe tronul Moldovei . Astfel , Tomsa fugе in Muntenia , norodul il intampina pe noul domnitor cu bucurie si sperante , iar acesta incepe lupta impotriva boierilor care-l tradasera . El ii ucide fara mila la cea mai mica plangere sau banuiala , ii deposedeaza de averi si , sfatuit si ajutat de Motoc , pune la cale noi razbunari .

Doamna Ruxanda , induiosata de lacrimile vaduvelor si ale orfanilor si sperziata de amenintarile unei vaduva , se hotaraste sa-i imbuneze inima crudului voievod si-i cere sa inceteze varsarile de sange . Lapusneanul ii promite cu cinism , ca poimaine nu va mai vedea capete taiate si chiar a doua zi ii va da " un leac de frica " .

In a treia parte , intitulata "Capul lui Motoc vrem ..." , actiunea atinge punctul culminant si cuprinde , in esenta , scena decapitarii celor patruzeci si sapte de boieri si episodul uciderii lui Motoc de catre multime .

Initial , voievodul asista impreuna cu boierii si norodul la slujba de la Mitropolie , ca , apoi , adresandu-li-se , sa recunoasca, cinic , crimele savarsite , motivandu-le prin binele si linistea tarii .El isi exprima apoi dorinta de a trai cu totii in pace si fratie si isi cere iertare multimii adunate , invitandu-I apoi pe boieri la un ospat la curte . La ospatul de impacare , Lapusneanul porunceste sa fie omorati patruzeci si sapte de boieri . Capetele celor ucisi sunt asezate intr-o uriasa piramida , aceasta fiind " leacul de frica " promis doamnei Ruxanda , care lesina vazand aceasta grozavie .

Ridicata de slujitorii scapati de la macel , o mare multime se adunase la palatul domnesc .Ea cerea capul lui Motoc , pe care-l considera vinovat de toate relele indurate . Crutat initial , Motoc este dat de domnitor pe mainile multimii dezlantuite , in ciuda rugamintilor lui desperate si astfel voievodul isi duce la indeplinire planul sau diabolic , singurii care scapa fiind Spancioc si Stroici .

Partea a patra " De ma voi scula , pre multi am sa popesc si eu " , constituie deznodamantul actiunii , din care aflam ca timp de patru ani Lapusneanul nu mai taiase nici un boier , dar nascocise alte schingiuri . Nelinistit ca Spancioc si Stroici trecusera Nistrul si nu putusera fi prinsi , domnitorul se muta in Cetatea Hotinului pentru a-i supraveghea de aproape , dar aici el se imbolnaveste grav si isi exprima dorinta de a se calugari . In timpul unei crize , mitropolitul , crezand ca voievodul se stinge , il calugarestе , dandu-i numele de Paisie , si il proclama domn pe fiul lui Lapusneanul , Bogdan . Trezit din letargie si vazandu-se calugarit , Lapusneanul se infurie strigand : " ...De ma voi scula pre multi am sa popesc si eu " si-i ameninta pe toti din jurul sau , intre care se aflau si doamna Ruxanda si Bogdan , fiul ei .

Spancioc si Stroici , inapoiati de curand , o indeaman pe doamna Ruxanda sa-i dea otrava , iar aceasta , sperziata ca viata ei si a copilului sau este in primejdie si incurajata de mitropolitul Teofan , care-i promite iertarea lui Dumnezeu , savarseste actul criminal . Dupa scurt timp , voievodul moare in chinuri , in mainile calailor sai .

Pe langa naratiune , care este modul de expunere predominant , autorul mai utilizeaza descrierea si dialogul . Atat in naratiune , cat si in descriere sunt folosite numeroase arhaisme prin care scriitorul reda vestimentatia personajelor , obiceiurile , limbajul si atmosfera epocii evocate : "zobon " , " benisel " , " silic " , " vornic " , " spahiu " , etc .

Datorita complexitatii personajului principal , datorita conflictului puternic si tensionat , datorita unitatii compositionale incheiate si echilibrate , nuvela Alexandru Lapusneanul poate fi alaturata marilor realizari din literaturile universale , fapt ce l-a determinat pe George Calinescu sa afirme ca ea " ar fi devenit o scriere celebra ca si " Hamlet " daca literatura romana ar fi avut in ajutor prestigiul unei limbi universale " .